

KÜRESELLEŞME VE DİNİ DEĞERLER

Sıddık KORKMAZ

eski
yeni
YAYINLARI

Eskiyeni Yayınları: 72

KÜRESELLEŞME VE DİNİ DEĞERLER

Sıddık KORKMAZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
ŞAFAK MATBAACILIK
İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi 1515. Sk. No: 53
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84
(Sertifika No: 16104)

1. Baskı: Ocak 2020

ISBN: 978-605-5978-81-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.eskiyeni.org • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KÜRESELLEŞME VE DİNİ DEĞERLER

Sıddık KORKMAZ

Ankara 2020

Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ

Aksaray'ın Sarayhan Kasabası'nda 1970 yılında doğdu. Orta öğrenimini Aksaray ve Develi'de 1987 yılında, lisansını Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 1992 yılında tamamladı. Bir süre İmam-Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmeni olarak çalıştı (1992-1995). O günkü adıyla Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi oldu (1995) ve burada Yüksek Lisansını tamamladı (1996). Bir yıl süreyle Ürdün-Amman'da yer alan Ürdün Üniversitesi'nde (1996-1997) araştırma ve incelemelerde bulundu. Ankara Üniversitesi'ne doktora çalışmalarını tamamlamak üzere tayin edildi (1999). Doktorasını tamamladıktan sonra 2003 yılında tekrar Selçuk Üniversitesi'ndeki görevine döndü. 2008 yılında doçent oldu. 2011-2012 yılları arasında üç ay süreyle Amerika Birleşik Devletleri, Indiana Eyaleti Bloomington'da misafir hoca sıfatıyla bulundu. Selçuk Üniversitesi'nin önce Konya daha sonra da Necmettin Erbakan Üniversitesi adını alması döneminde 2014 yılında İlahiyat Fakültesi Profesörlük kadrosuna atandı. 2019 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'ne Dekan olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmektedir.

Yazarın, *Tarihin Tahrifi, İbn Sebe Meselesi*, (Araştırma Yayınları, III. Baskı, Ankara 2016), *Şîa'nın Oluşumu, Hz. Ali'nin Vasîliği Düşüncesi*, (İz Yayıncılık, II. Baskı, İstanbul 2015), *Alevilik-Bektaşılık Geleneği ve İslam*, (İz Yayıncılık, İstanbul 2016), *İmam Mâtürîdî ve Mezhep Eleştirileri*, (İz Yayıncılık, İstanbul 2017), *Nasihât-nâme*, İmam Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, tercüme ve tahkik, Davut Hacızade ile birlikte, (İz Yayıncılık, İstanbul 2019), *Karizma Dindarlığı Şîilik Araştırmaları*, (Fecr Yayınları, Ankara 2019), *İmam Mâtürîdî'nin İzdüşümü* (Editör; Fecr Yayınları, Ankara 2019) gibi kitapları bulunmaktadır. Bunlara ilaveten çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri ve ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sunulmuş çok sayıda bildirisi bulunmaktadır. Şîilik, Ehl-i Sünnet, Alevilik-Bektaşılık ile birlikte küreselleşme ve modernite konuları üzerinde çalışmalarına devam etmektedir.

e-posta: skorkmaztr@gmail.com

KISALTMALAR

b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
CERN	: Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire (Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi)
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Ürünler
haz.	: Hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
krş.	: Karşılaştır
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
sad.	: Sadeleştiren
ss.	: Sayfalar Arası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme eden
trz.	: Tarihsiz
tsh.	: Tashih eden
vd.	: Ve devamı
yrz.	: Yersiz, baskı yeri bilinmiyor

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	5
ÖN SÖZ	11

BİRİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME VE DEĞERLER

I. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DİNİ KİMLİKLER VE MEZHEPLER- 17	
Giriş	17
1. İslam Tasavvurları	19
2. Kimlik ve Mezhep	21
3. Kimlik ve Siyaset	24
Sonuç	26
II. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DEĞERLERİN YAŞATILMASI SO- RUNU	29
Giriş	29
1. Küreselleşme Olgusu	30
1.1. Gerçek Durum	30
1.2. Gelecek ve Beklentiler	35
2. Değerlerin Yaşatılması Sorunu	38
2.1. Değerler ve Birey	39
2.2. Değerler ve Toplum	41
2.3. Değerler ve Din	43
Sonuç	46
III. KÜLTÜR VE MEDENİYET İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA AVRUPA'DA İSLAM'IN TEMSİLİ	47
Giriş	47
1. Kültür ve Medeniyet İlişkisi	48
2. Avrupa ve İslam	50
3. Müslümanların Karşılaştıkları Problemler	53
3.1. İslamofobia	53
3.2. İyi Bilinmeyen Bazı Kavramlar	55
3.3. Kadın ve Aile	57
3.4. Diğer Din Mensupları ile İlişkiler	58
Sonuç	60

IV. DİN MEZHEP VE TOPLUMSAL BARIŞ -----	61
Giriş -----	61
1. Din -----	62
2. Mezhep -----	64
3. Toplumsal Barış -----	67
Sonuç -----	72

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE

I. TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL DİNİ ÇOĞULCULUK ANLAYIŞININ İM- KÂNI -----	77
Giriş -----	77
1. Öteki Dinler Açısından Kültürel Dini Çoğulculuk -----	78
2. İslam İçi Farklılıklar ve Türkiye -----	85
3. Türkiye'de Kültürel Dini Çoğulculuk Anlayışının İmkânı -----	89
Sonuç -----	93
II. TÜRKİYE'DEKİ İSLAMİ CEMAATLERİN YAŞADIĞI TEMSİL SO- RUNLARI -----	95
Giriş -----	95
1. Din Algısı Sorunları -----	96
2. Yönetim ve Muhalefet Algısı Sorunları -----	99
3. Dün ve Bugün İlişkisi Üzerine Sorunlar -----	103
4. Kimlik Sorunları -----	105
5. Cemaatleşme Sorunları -----	107
Sonuç -----	111
III. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ŞEHİR KÜLTÜRÜ VE DEĞERLERİN GELECEĞİ -----	113
Giriş -----	113
1. Küreselleşme ve Değerler -----	114
2. Küreselleşme ve Şehirler -----	118
3. Değerler ve Gelecek -----	122
Sonuç -----	124

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÜRESELLEŞME VE DİN

I. GÜNÜMÜZDE HZ. PEYGAMBER'İ ANLAMAK -----	129
Giriş -----	129
1. Peygamber ve Beşer Olarak Hz. Muhammed-----	130
1.1. Hz. Peygamber ve Risaleti -----	131
1.2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri -----	134
Sonuç -----	137
II. HZ. MUHAMMED'İN MERHAMETİNİN MAHİYETİ -----	139
Giriş -----	139
1. Hz. Peygamber'in Mirası ve İslam Dünyası -----	139
2. Hz. Peygamber ve İnsanlık -----	140
2.1. İnananlar -----	141
2.2. İnanmayanlar -----	142
2.3. Çevre -----	143
3. Hz. Peygamber ve Aile -----	144
3.1. Erkekler/Babalar -----	144
3.2. Kadınlar/Anneler-----	145
3.3. Çocuklar -----	146
Sonuç -----	146
III. HİKMET MERKEZLİ DİN ANLAYIŞININ ALANLARI -----	147
Giriş -----	147
1. Din Nedir ve Ne İşe Yarar? -----	142
2. Hikmet Nedir ve Ne İşe Yarar? -----	152
3. Tarih Nedir ve Ne İşe Yarar? -----	156
Sonuç -----	160
IV. HAKİKATİN ÖZNESİ VE NESNESİ OLARAK İSLAM VE İSLAMLAR -----	161
Giriş -----	161
1. Hakikatin Öznesi Olarak İslam -----	155
2. Hakikatin Nesnesi Olarak İslamlar -----	169
Sonuç -----	175

V. MEZHEPÇİLİK KARŞISINDA İHTİLAF AHLAKI -----	177
Giriş -----	177
1. Sorun -----	178
2. Teklif -----	178
Sonuç-----	182
KAYNAKLAR -----	183
DİZİN -----	187

ÖN SÖZ

İslam evrensellik iddiası olan bir dindir. Doğduğu günden itibaren, asırlar boyunca kurduğu medeniyetler, imparatorluklar, devletler veya toplumsal yapılara baktığımızda bu iddianın hakkıyla temsil edildiğini görmek mümkündür. Yeryüzünde yaşayan bütün insanlar halâ İslam'ın sunmakta olduğu değerlere açıkça muhtaçtır. Yaşanan savaşlar, katliamlar, kıtlıklar, açlıklar ve felaketler bunun apaçık kanıtı durumundadır. Temel sorun, bu problemlerin çözümü İslam dininin temsil ettiği değerlerde iken, nasıl olup da sıkıntıların çoğunun İslam coğrafyasında yaşanıyor olduğudur.

Tıpkı Hz. Peygamber'in vefatından sonra Sahabe-i Kiram ve arkasından gelen öncü nesillerin peygambersiz bir hayata nasıl intibak edeceklerine alışamadığı gibi küreselleşme olgusu bütün dünyada iyiden iyiye hissedilmeye başladığında Müslümanlar da bu yeni olguya nasıl tepki verecekleri konusunda oldukça zorlandılar. Oysa yaşanan son derece doğal bir süreç olup öyle ya da böyle bu realitenin kabul edilmesinin gerekliliği idi. Buna ilaveten sürecin içerisinde nesne olarak değil, özne olarak yer almanın yollarının da bulunması gerekmektedir.

Tarihî tecrübesini göz önünde bulundurduğumuzda İslam Dünyası, özellikle Rönesans ve Reform diye bilinen XVII. ve XVIII yüzyıldan sonraki süreçte ciddi bir adaptasyon sıkıntısı yaşamıştır. Bu döneme kadar dünya genelinde muteber olan değerler üç aşağı beş yukarı dünyanın her yerinde aynı olup *kuvve-i bâzû* yani bilek gücüne dayalı

iken bu tarihten itibaren güç dengesi yerini değiştirmiş ve bilek gücünün yerini *kuvve-i ûs ve nazar*, yani beyin gücü almıştır. Hem sosyal/beşerî hem de fen/pozitif bilimlerdeki uzmanlaşma ve ihtisaslaşma ürünleri bu değişimin doğal sonuçları olarak önümüzde durmaktadır. İslam'ın *değişmez bir kültür* olarak algılandığı coğrafyalarda söz konusu bilimlerin gelişmemesi, yeni tez ve teorilerin ortaya atılmaması bir tesadüf olmasa gerektir.

Günümüzde Müslümanlar din ve kültür ayrımını yeniden yapmanın kaçınılmaz gerçekliği ile yüz yüze gelmişlerdir. Dinin aslı, yani inanç esasları ve evrensel değerlerini yeniden keşfedip bunları ön plana çıkarmaktan başka çıkış yolu görünmemektedir. El çabukluğu ile inanç esaslarının arasına yerleştirilen kültürel unsurları ayıklamaktan da çekinmemeleri gerekmektedir. İslam'ın evrenselliği ancak bu şekilde korunup insanlığa takdim edilebilecektir.

Elinizdeki kitap Müslümanların neden İslam'ı hakkıyla temsil edemediğini satır aralarında aramakta ve muhtemel çözüm yolları sunmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte ele alınan konular üzerinde son sözün söylendiği iddiası yoktur. Sadece alternatif bakış açısı ile kimi hususlar gündeme getirilmiştir. Küreselleşen dünyada İslam'ın nasıl temsil edileceğine tek bir kalemin cevap bulması elbette mümkün değildir. Belki de gerekli olan, hayatın birbirinden bağımsız birçok alanına hitap eden konularda birden fazla âlim, aydın veya entelektüelin makul çözümler ve teklifler sunması olacaktır. Geçmişteki âlim-i küllün günümüzde yetişme veya yaşama imkân ve ihtimali yoktur. Sınırlı imkân ve kapasiteye sahip olan bir tek insanın, artık hayatın tamamını kuşatması mümkün değildir. Günümüzde hayat ihtisaslaşma ve uzmanlaşma ekseninde yürüyor. Kanaatimizce herhangi bir konuda uzman ve ehil bir Müslüman'ın elde ettiği bilgi veya netice, İslam'ın da o konu-

daki kanaati olarak görülmelidir. Belki o zaman Hz. Peygamber'in sünneti ihya edilmiş olacaktır.

Elinizdeki çalışma çeşitli vesilelerle hazırlanmış olan bilimsel toplantı bildirimleri veya konuşma metinlerinden oluşmaktadır. Böyle olmakla birlikte bir tasnif yapma yoluna gidilmiştir. Yapılan tasnife göre birinci bölümde; din ve değerler ekseninde çağdaş sorunları göz önünde bulundurarak din, mezhep, küreselleşme, değerler, dini kimlikler, kültür ve medeniyet gibi kavramların ne olduğu üzerinden, İslam'ın evrensel yönü incelenmiştir. İkinci bölümde küreselleşme olgusu karşısında Türkiye'nin yeri, evrensel birikime katkı imkânları ele alınmıştır. Bu çerçevede dinler arası ilişkilerin temel konularından birisi olan dini çoğulculuk meselesine değinilmiş ve bu konu kültürel dini çoğulculuk sınırları içinde tutulmaya çalışılmıştır. Devamında İslami cemaatlerin temsil sorunları ele alınmış, bu cemaatlerin yaptıkları hizmetlere katkı sunmak amacıyla eksikliği görülen bazı hususlara işaret edilmeye çalışılmıştır. Devamında din kültürümüzün hayat bulduğu coğrafyalar olan şehir kültürü ve değerlerin önemine vurgu yapılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise önce İslam'ın ideal şahsiyeti olarak Hz. Peygamber'in tanınması, sonra İslam'ın ne olduğu sorunu ve son olarak da küreselleşme karşısında Müslümanların yakın dönemde yaşadıkları bazı zihniyet karışıklıkları üzerinde durulmuş ve çeşitli görüşler tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Kitapta yer alan metinlerin hazırlandığı dönemde 15 Temmuz kalkışması henüz gerçekleşmemişti. Söz konusu tarihte yaşamış olduğumuz menfur darbe girişimi daha önceden dile getirdiğimiz hususların birçoğunda ne kadar da haklı olduğumuzu bir kere daha ortaya koymuştur. Eğer yarına doğru bir öngörüde bulunacak olursak şunu bir kere daha vurgulamalıyız: Özellikle din adına hareket eden ya-

pıların öncelikle dini doğru anlayıp anlamadıklarını yeniden gözden geçirmeleri gerekir. Bu yapılar makul ve meşru alan içerisinde kalıp kalmadıklarını iyi sorgulamalıdır. Faaliyetlerinin hukuk çerçevesinde olup olmadığını iyi bilmelidirler. Bu özellikleri taşımayan yapılara toplumun yüz verememesi gerektiği gibi devletin de izin vermemesi lazımdır. Aksi takdirde benzeri acı tecrübeleri devlet ve millet olarak tekrar tekrar yaşamak zorunda kalacağız demektir.

Eserde yer alan yazıların tamamı bir konuyu eksene alıp peşi sıra hazırlanmış belge niteliğinde olmadığından zaman zaman tekrarlara düşülmesi mümkündür. Ele alınan konuların önemi ve güncelliği böyle bir kitaba dönüştürülmesi düşüncesini doğurmuştur. Bu düşüncenin gerçekleşmesi aşamasında şüphesiz isimlerini burada saymamın büyük bir yekûn tutacağı başta ailem olmak üzere birçok hocalarım, meslektaşlarım, arkadaşlarım ve öğrencilerimin katkıları bulunmaktadır. Onların hepsine derin ve kalbî şükranlarımı sunarım. Sözlerim arasında yer alan doğruların hepsi Allah'tandır ve doğruların dile getirilmesinde teşekkür ettiğim şahısların payı bulunmaktadır. Yanlışlarım ise kendime aittir ve yapıcı eleştiriye her zaman açık olduğumu belirterek, kulun kusurdan uzak olmayacağını ifade ederim. Son olarak bu çalışmanın bir kitaba dönüşmesindeki katkılarından dolayı Eskiyei Yayinevi yetkililerine de teşekkür ederim.

Prof. Dr. Sıddık Korkmaz